

2 januari 2023

Waterexperts willen het land op slot zetten

Waterbeheer Als het aan veel experts ligt, krijgt waterbeheer absolute voorrang op andere ruimtelijke belangen, zoals wonen. Dat vraagt om een krachtig tegengeluid, vinden [Ties Rijcken](#) en [Friso de Zeeuw](#).

Ties Rijcken is ingenieur, publicist en senior onderzoeker watersysteemontwikkeling aan de TU Delft.

Friso de Zeeuw is adviseur, bestuurder en emeritus hoogleraar gebiedsontwikkeling aan de TU Delft.

Op de golf van de overstromende rivieren treden waterexperts in de publiciteit om te vertellen dat het allemaal nog veel erger wordt. [In deze krant betogen](#) Maarten Kleinhans, Esther Stouthamer en Niko Wanders (onder dit artikel integraal weergegeven) dat de stijgende zeespiegel, zware buien en langdurige droogte dwingen tot drastische beperkingen van het landgebruik. Zij refereren aan de in 2022 door het kabinet gelanceerde [beleidslijn 'Water en Bodem Sturend'](#). Het kabinet kondigt bouwverboden aan voor de uiterwaarden, het IJsselmeergebied en delen van diepe polders. Verder worden bouwplannen in half Nederland onderworpen aan een 'Klimaattoets'. Kleinhans c.s. – en met hen een grote groep water- en ruimteprofessionals – willen het nieuwe beleid duurzaam juridisch verankeren zodat het niet bij goede intenties blijft.

De auteurs wijzen een gebiedsontwikkeling in de uiterwaarden van de Neder-Rijn aan die er in hun ogen nooit had mogen komen. Het gaat om het Arnhemse plan Stadbouwblokken-Meinerswijk, met 400 woningen, annex natuur- en recreatieontwikkeling. Het bezwaar dat dit plan niet waterveilig zou zijn, houdt echter geen stand. De woningen komen op een hoogwatervrije locatie. Met verschillende maatregelen, waaronder een vergraving, blijft de afvoercapaciteit van de Neder-Rijn binnen de wettelijke normen. De Afdeling rechtspraak van de Raad van State heeft alles nog een keer uitgebreid laten onderzoeken en gaf groen licht.

Stormvloedkeringen

Als het om bouwen in diepe polders gaat, richt de kritiek zich veelal op het Vijfde Dorp, een gebiedsontwikkeling met 8.000 woningen in de Zuidplaspolder bij Gouda. Ten onrechte, want twee stormvloedkeringen en een dijk met de veiligheidsnorm van 1:30.000 beschermen de polder. Met medewerking van het waterschap voorziet het plan in de waterbergingsfunctie voor de omgeving. 'Klimaatadaptief bouwen' voorkomt verzakkingen en onderlopen van het woongebied bij extreme neerslag.

Als derde voorbeeld van een plan waar een streep door gaat volgens de beleidslijn 'Water en Bodem Sturend', noemen wij een gebiedsontwikkeling in het IJsselmeergebied. De gemeente Lelystad werkt aan het plan Waterfront Kust, met recreatieve en economische functies en circa 3.000 woningen. Lelystad wil de ligging aan het water beter benutten en een aantrekkelijke kustzone creëren. Hier geldt het tegenargument dat de zoetwatervoorraad van onze 'nationale regenton' (IJsselmeer en Markermeer) onaangetaast moet blijven. Met dit plan neemt die capaciteit met minder dan 0,01 procent af. Desnoods zou deze micro-afname elders gecompenseerd kunnen worden.

De waterexperts willen met verbodsbepalingen niet alleen deze drie plannen cancelen; het zijn slechts voorbeelden. Voor meer dan de helft van het land gaan verbodsbepalingen gelden of worden juridische hordes opgeworpen die planprocessen verder bureaucratiseren, kosten verhogen en minstens vertraging veroorzaken. Maar de desastreuze werking reikt verder: interessante functiecombinaties kunnen niet meer. Kleinhans c.s laten geen twijfel bestaan; zij willen 'minder functies combineren binnen het watersysteem'. Daarmee worden ook (ontwerp-)technische innovaties, een Nederlandse specialiteit, geblokkeerd.

Er woedt een strijd om de schaarse ruimte, een strijd die in de komende jaren heftiger wordt

Ieder belang een eigen fanclub

Er woedt een strijd om de schaarse ruimte; een gevecht dat in de komende jaren alleen maar heftiger wordt. Iedere sector en belangengemeenschap heeft een eigen fanclub met een verhaal waarom juist dát specifieke belang meer prioriteit heeft dan al die andere. In hotel 'Ruimtelijke Ordening' staan alle gasten vroeg op om hun badhanddoek op een planologische strandstoel te leggen. Water en bodem zijn fundamenteel, maar andere ruimtelijke belangen zijn dat net zo goed: wonen, energievoorziening, transportinfrastructuur, werkgelegenheid, natuur, et cetera. Stel dat elk ruimtelijk belang zichzelf met strakke juridische kaders wapent. Dan lopen ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling onherroepelijk vast.

De dreigende juridisering vraagt dus om versterkte dijkbewaking, want een deel van de waterwereld wil het momentum benutten voor een absolute voorrangspositie. Dat wordt 'Water en Bodem Dicterend' in plaats van 'Sturend'. Het vraagt om een krachtig tegengeluid, voordat het te laat is en het land verder op slot gaat. Geef ruimte aan de democratische belangenafweging op regionaal en lokaal niveau. Geef ruimte aan creatieve oplossingen voor complexe gebiedsontwikkelingen. De drie beschreven voorbeelden laten zien hoe dat uitstekend kan.

Bovenstaand stuk is een reactie op deze opiniebijdrage in de NRC van 23-12-23:

De grenzen van het Nederlandse watersysteem zijn bereikt

Waterbeheer Langdurige droogte, zware buien, een stijgende zeespiegel. Zonder helder beleid, wonen we straks in het water, terwijl we er een tekort aan hebben, stellen Maarten Kleinhans, Esther Stouthamer en Niko Wanders.

Hoe kunnen we zorgen dat het watersysteem weer in balans komt? Door in te zetten op meer ruimte voor rivieren; door het landgebruik in Nederland minder te versnipperen waardoor het makkelijker wordt waterpeilen aan te passen; door het beleid 'Water en Bodem Sturend' niet alleen beleidsmatig, maar ook juridisch te verankeren; en door direct te starten met het sturen op toekomstbestendig bouwen met een verplichte Klimaattoets. Zo bouw je daadkrachtig beleid dat snel in kan spelen op de nieuwste ontwikkelingen.

Maarten Kleinhans is hoogleraar biogeomorfologie van rivieren en estuaria aan de Universiteit Utrecht. Met behulp van zijn reusachtige tidal facility The Metronome onderzoekt hij hoe de veranderlijke patronen van geulen en banken in riviermondingen met eb en vloed ontstaan.

Esther Stouthamer is hoogleraar delta-evolutie en ondergrondprocessen. Haar expertise ligt op het gebied van de geologische en geomorfologische ontwikkeling van delta's, de daaruit voortvloeiende opbouw en eigenschappen van de ondergrond en de processen die hierin plaatsvinden.

Niko Wanders is onderzoeker in hydrologische extremen aan de Universiteit Utrecht. Zijn expertise is de interactie tussen extreme droogte of neerslag, klimaatverandering en menselijk watergebruik.

1. Ruimte voor rivieren

De waterspiegel in onze rivieren stijgt door zeespiegelstijging, waardoor rivieren minder makkelijk hun water kwijt kunnen, en door stuwing van rivierwater vanuit België en Duitsland. Gecombineerd met extremere regenval hebben de rivieren dus meer ruimte nodig om het water beter te kunnen bergen. Dijken verhogen of verzwaren lijkt de oplossing, maar dit is lang niet overal het geval. Behalve dat het veel geld, ruimte en landschappelijke kwaliteit kost, worden bij dijkverhogingen de polders erachter steeds dieper, waardoor het nog moeilijker wordt om neerslag te verwerken.

Voor de westelijke helft van ons land is het verruimen van rivieren bij een hogere zeespiegel niet meer effectief, omdat de zee dan verder binnendringt. Bovendien laat de extreme waterstand van de Maas in 2021 zien dat het veel te risicovol is als je het landschap inricht gebaseerd op de statistieken van het weer van nu. We houden dan geen rekening met nieuwe extremen die door klimaatverandering nog veel erger worden dan in de afgelopen paar jaar.

De rivieren kun je meer ruimte geven door uiterwaarden in te richten als natuurgebieden en permanente bewoning niet meer toe te staan. De uiterwaarden zijn dan geschikt om zowel extreme neerslag als hoogwater in de rivieren op te vangen, om zoet (drink)water vast te houden en natuur meer ruimte te geven.

2. Minder landversnippering

Droge zomers en een groter verbruik van zoet water zorgen voor problemen in onze watervoorziening. De grondwaterstand zakt onder een kritisch peil, boeren mogen niet meer irrigeren, natuurgebieden verdrogen, de kans op bosbranden stijgt. Om droogte te voorkomen moet het waterpeil omhoog, voornamelijk in natuurgebieden en het oosten van ons land. Dat staat op gespannen voet met landbouwgebieden en woningbouw, waarvoor het waterpeil juist kunstmatig laag wordt gehouden. Door landgebruik in Nederland minder te versnipperen en minder functies binnen een watersysteem te combineren, is er minder tegengesteld landgebruik en liggen tegengestelde belangen minder vaak en minder dicht tegen elkaar aan. Hierdoor wordt het makkelijker om waterpeilen aan te passen aan specifieke wensen. Dit vergt pijnlijke keuzes, maar geen keuzes maken, gaat grote problemen geven.

3. Juridische borging

In 2022 koos het kabinet de beleidslijn ‘Water en Bodem Sturend’ als uitgangspunt voor de inrichting van Nederland. Op dit moment zien we in beleidsprocessen en politieke beslissingen nog steeds voorstellen die dit doorkruisen. Denk aan huizen bouwen in de uiterwaarden bij Arnhem, wat haaks staat op de beleidslijn, maar wettelijk toegestaan is. Om dit in de toekomst te voorkomen moet ‘Water en Bodem Sturend’ duurzaam juridisch worden verankerd, zodat het niet alleen bij goede intenties blijft. Met een wetenschappelijke Adviesraad kan regelgeving worden ontworpen en aangepast die rekening houdt met nieuwe extremen en de nieuwste wetenschappelijke ontwikkelingen.

4. Toekomstbestendig bouwen

Een aspect van ‘Water en Bodem Sturend’ is toekomstbestendig bouwen. Dat is niet alleen huizen op palen bouwen of een andere lokale technische oplossing, maar ook voorkomen dat er op bepaalde plekken gebouwd wordt. Voor landbouw en woningen wordt vaak het waterpeil verlaagd.

Het gevolg hiervan is dat de bodem daalt, waardoor het waterpeil nog verder verlaagd moet worden, waardoor de bodem weer daalt, funderingen in gevaar komen, zoute kwel aan het oppervlak komt, en zo verder. Dit is een onomkeerbaar proces. Waterschappen krijgen steeds meer moeite met hun opgaven en verzekeraars waarschuwen voor onbetaalbare schade. Daarom is het wijs te sturen op een verplichte klimaattoets om toekomstbestendig bouwen te waarborgen zodat iedereen droge voeten kan houden.